

στασιν καὶ Ἐξίσωσις) καὶ τὴν ἀριθμητικὴν κατὰ τὴν σημερινὴν χρῆσιν τῶν ἀριθμῶν, ἐκ δὲ τῆς παραφθορᾶς τοῦ ὀνόματος *Alkagesmi* δηλ. τοῦ ἐκ Χοαρέσμις, κατεσκευάσθη ὁ νέος ὅρος Ἀλγόριθμος, ὁ ἐμφαίνων τὸν νέον τρόπον τοῦ ἀριθμεῖν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἀρχαῖον κατὰ τὸν Ἄβακα, ὥστε διηρέθησαν εἰς ἀβακίζοντας καὶ ἀλγοριθμίζοντας, μεχριστοῦ ἢ νέας μέθοδος ἐνίκησε κατὰ κράτος.

Ἐκ τῶν ἐλίγων τούτων συνάγομεν, πόσον ἀθέβαιαι εἶναι αἱ παραδόσεις, οὐ μόνον αἱ ἀρχαῖαι, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἀπὸ τοῦ 9 αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν.

Ἄν ἅπαντα τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη σήμερον διατελοῦν ἐν πλάνῃ, ὀνομάζοντα ἀραβικοὺς τοὺς ἐν χρήσει ἀριθμοὺς, τί πρέπει νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς σοφίας Χαλδαίων, Μάγων, καὶ Ἀρπεδοναπτῶν τῆς Αἰγύπτου;

Ἄπαντα τὰ ἔθνη κρατοῦν ἀνὰ χεῖρας τὴν λαμπάδα τῆς διανοίας, ἐκ τῆς αὐτῆς ἀναφλεχθεῖσαν ἐστίας· ἀλλὰ διάφορον διαχέεται τὸ φῶς καὶ ἀλλέως παρίσταται τὸ πανόραμα τοῦ κόσμου ἐν τῇ συνειδήσει ἐκάστου ἔθνους.

Ἐν τῇ πυκνῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς ὑπερτροφώσεως καὶ ὑπερχλιδώσεως Ἀσίας, καὶ ἐν ταῖς ἀναθυμιάσεσι τοῦ Νεῖλου, τὰ πάντα, συγχρόμενα, σχηματίζονται φασματωδῶς καὶ καταπληκτικῶς. Ὅτε ἐκ τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐκ τῆς Πιερίας ἐπέπνευσεν ἐλεύθερος ἀήρ, διασκεδάζων πᾶσαν ἀχλὺν, ἀπεκαλύφθη ἐν τῇ ἀπερίττῳ καὶ γνησίᾳ αὐτοῦ καλλονῇ, ὥς ἐξελθὼν ἐκ τοῦ χάους, φαιδρὸς καὶ χαρίεις ὁ φυσικὸς κόσμος, ὄντως ἐνδιαίτημα τῶν μακάρων. Οἱ θεοὶ εἶναι τέλειαι ἄνθρωποι, ἄμβροτοι, πίνοντες καὶ ἐσθίοντες νέκταρ καὶ ἄμβροσίαν, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἥρωες καὶ ἡμίθεοι, θνητοὶ ἐξ ἀθανάτων καὶ ἐκ θνητῶν ἀθάνατοι.

Ὁ τύπος τῆς τελειότητος, ἡ ἰδέα, τὸ ἰδανικὸν ἐξωραίζει τὰ πάντα καὶ πλαστικῶς ρυθμίζει τὴν μορφήν. Ὅπως ἐν τῇ μυθολογίᾳ, ἐν τῇ ποιήσει καὶ ἐν τῇ τέχνῃ, οὕτω καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τὸ ἰδανικὸν, τὸ ἰνδαλμα, τὸ ἐν τῇ νοήσει τέλειον, εἶναι ἐλληνικὴ ἐπίνοια, ἢ μᾶλλον εἶναι αὐτὸς ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅστις ἐκπνέει διὰ τοῦ διαζυγίου ἰδέας καὶ πραγματικότητος, τοῦ ἐξ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἐξ ἀντικειμένου, τοῦ νοητοῦ καὶ τοῦ ὄντος, δεινῶς μαχομένων ἀλλήλοις ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ νεωτέρου κόσμου.

Οὕτω παρατηρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι «οἱ μὲν» γὰρ Πυθαγόρειοι μιμήσει τὰ ὄντα φασὶν εἶναι τῶν ἀριθμῶν, Πλάτων δὲ μεθεῖς, τούνομα μεταβαλὼν, ἐνῶ κατ' Ἀριστοτέλην εἶναι ἡ ἐμμονὸς αὐτῶν ἀρχὴ καὶ οὐσία.

Εἶναι λοιπὸν ὅλως ἑλληνικὴ ἡ ἰδέα τῆς παγκοσμίου ἁρμονίας, ἐξ οὐδεμιᾶς ξένης προελθοῦσα πη-

γῆς, ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι ταχθεῖσα καὶ αὐξήσασα, διὰ τοῦτο δὲ ἐν Φαίδωνι Πλάτωνος αὐτὸς ὁ Σωκράτης, ἐξηγῶν τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ δαιμονίου, ἀποκαλεῖ τὴν φιλοσοφίαν *μεγίστην μουσικὴν*, ὁ δὲ πρῶτος συλλαβὼν τὴν ἰδέαν τῆς μουσικῆς ταύτης ἁρμονίας, ἐξ ἀριθμῶν συγκειμένης, ὑπῆρξεν ὁ Ἕλλην Πυθαγόρας.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ.

TOPOGRAPHIE ET PLAN STRATÉGIQUE DE L'ILIADÉ, avec une carte topographique et stratégique, par M. G. Nicolaïdes. Paris, 1867.

ΟΜΗΡΟΥ ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Πραγματεία ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ, ὑπὸ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΒΑΛΕΤΤΑ. Ἐν Λονδίνῳ, 1867.

Ἀφ' οὗτου περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ὁ μὲν ἄγγλος Bryant ἐδημοσίευσεν τὴν παράτολμον αὐτοῦ γνώμην, ὅτι οὔτε τρωϊκὸς πόλεμος ἐγένετό ποτε, οὔτε Τροία ὑπῆρξεν, ὁ δὲ διάσημος Οὐόλφιος ἠνοιξε διὰ τῶν εἰς τὸν Ὀμηρον προλεγομένων αὐτοῦ τὴν εἴσοδον εἰς τὸν ἀδιεξήγητον λαδύρινθον τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος, τοῦ ἀνατολικοῦ αὐτοῦ ζητήματος τῆς κριτικῆς, ἀπειροπληθεῖς ἀντιμαχόμεναι γνώμαι διεσταυρώθησαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ποταμοὶ ὅλοι μέλανος ἑρρύσαν ἐν τῷ ἀγῶνι, καὶ μυριάβιδος ἀληθῶς ἀπέβη ὁ πόλεμος, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐπέλθῃ τοῦ ζητήματος ἡ λύσις, χωρὶς νὰ κηρυχθῇ εἰρήνη ἢ κλὴν ἀνακωχή. Ὁ πόλεμος ἐξακολουθεῖ ἔτι, καὶ νέοι πάντοτε μαχηταὶ ἀλείφονται εἰς τὸν ἀγῶνα, τὸ δὲ πείσμα τῆς μάχης, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν κληροδοτούμενον, Κύριος οἶδεν εἰς πόσῃν ἐπὶ τέλους θὰ σθεσθῇ βιβλίῳ πλημμύραν.

Ὅτι δὲ πρὸ παντὸς ἐδείνωσε καὶ ἐξακολουθεῖ ἔτι δεινοῦν τὸν πόλεμον, ὅτι ἐπύκνωσε τὰς φάλαγγας τῆς συμπλοκῆς, δὲν εἶνε — πολλοῦ γε καὶ δεῖ — διελικρινῆς πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος πόθος, ἢ ἀφιλοκερδῆς ἐπιθυμία τοῦ νὰ διευκρινηθῶσιν αἱ περὶ τὴν μεγάλην τοῦ Ὀμήρου προσωπικότητας παραδόσεις τῆς ἀρχαιότητος, καὶ τεθῇ ἐν φωτεινῷ ἐπόπτῳ ἡ τε γνησιότης καὶ ἀκρίβεια τῶν ἐπικῶν αὐτοῦ ἀριστουργημάτων, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ δίψα τῆς ἐκ τοῦ καινοτομεῖν δόξης καὶ ἡ τυφλὴ λατρεία πρὸς τὸ αὐτὸς ἔφα ὀλίγων τινῶν, ἀλλὰ πολυγράφων καὶ λεπτολόγων διδασκάλων τῆς Δύσεως. Διὰ τοῦτο καὶ μεταξὺ ἡμῶν αὐτῶν ἔτι εἶδομεν ἐσχάτως ἀνθρώπους, οἵτινες λαλοῦντες περὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος, ἐνόμισαν ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶχον νὰ πράξωσι κάλλιον, ἢ νὰ ἀναμασθήσωσιν ἀκρίτως καὶ συγκεχυ-

μένως, ὅ,τι κατὰ καιροῦς ἐγράφη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τῆς ὁμηρικῆς μονάδος, καὶ πληρώσαντες αὐτοῖς τὸν ἐφειλούμενον φόρον λατρείας καὶ σεβασμοῦ, καὶ σταυροκοπηθέντες εὐλαβῶς πρὸ τῶν εἰκόνων τῶν σοφῶν αὐτῶν διδασκάλων, νὰ ὑδρίσωσιν ὡς ἐξ ἀμάξης — ἢ κάλλιον εἰπεῖν ὡς ἐξ ἐφημερίδος — τοὺς τολμήσαντας νὰ θέσωσιν ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ κύρος τῶν δεδογμένων ἐκείνοις. Καὶ τὸ ὅτι μὲν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἄκριτα ἐδογματίσταν, οὐδὲν παράδοξον, ὅτι δὲ ὕβρισαν, εὐάρεστον μάλιστα, καθότι ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, πρὸ πάντων δὲ σήμερον καὶ πρὸ Ἑλλήσιν, οἱ ἀμαθέστεροι ὑδρίζουσι καὶ οἱ ἀνικανώτεροι προπηλακίζουσι.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐνομίσαμεν ἀναγκαστὸν νὰ προσημιώσωμεν, πρὶν ἢ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ Κ. Νικολαΐδης, καὶ τοὶ ἀπλῶς τοπογραφίαν καὶ στρατηγικὴν τῆς Ἰλιάδος ὑποσχόμενος διὰ τοῦ ἐν λόγῳ συγγράμματος αὐτοῦ, οὐ μόνον μεταξὺ τῶν μαχητῶν τοῦ ὁμηρικουζήτηματος εὐλόγως πρέπει νὰ καταταχθῇ, ἀλλὰ μάλιστα καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ διακριθῇ τῆς προῤῥηθείσης ὁμάδος, καὶ νὰ ἀριθμηθῇ εἰς τῶν γενναίων ἐκείνων πολεμιστῶν, οἵτινες εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι τὰ πολυσέλιδα τεύχη τῶν Γερμανῶν σοφῶν καὶ τὴν ὑπὲρ τὸν Ἀδρίαν ὑβριστικὴν τερθρείαν ἐθελοσφούρτων δημοσιογράφων, προέθετο νὰ ἀποδείξῃ, οὐχὶ διὰ λόγων, διὰ τεχνητῆς φρασεολογίας καὶ διὰ πλημμυρίδος παραπομπῶν, ἀλλὰ δι' ἀπλῶν πραγμάτων, τὴν τε μονάδα τοῦ μεγαλοφουεστάτου τῶν ποιητῶν καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ καλλίστου τῶν ἐπῶν.

Ὁ Κ. Νικολαΐδης ἐπιγράφει, ὡς εἶπομεν, τὸ βιβλίον αὐτοῦ *Τοπογραφία καὶ στρατηγικὸν σχέδιον τῆς Ἰλιάδος*. Σκοπὸν δ' αὐτοῦ προέθετο νὰ καταδείξῃ ἐπὶ τῇ Ἰλιάδι δὲν περιγράφει τόπους φανταστούς οὔτε μάχας ἀσυναρτήτους καὶ ἐν τῷ κενῷ αἰωρουμένους, ἀλλ' ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὴν καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ ἔπους αὐτοῦ κάλλιστα καὶ λεπτομερῶς ἐγνώριζε, καὶ τὴν τοπικὴν ἐνότητα ἐτήρησεν ἐν ταῖς πολεμικαῖς αὐτοῦ περιγραφαῖς, καὶ τὸ στρατηγικὸν τῶν μαχῶν αὐτοῦ σχέδιον προδιέγραψεν ἐν νῷ σαφές καὶ ὠρισμένον, καὶ ἀπαραβιάτως παρηκολούθησε, καὶ τοὺς μαχητάς αὐτοῦ δὲν ρίπτει φύρδην καὶ μίγδην εἰς τὴν συμπλοκὴν, ἀλλὰ περιεσκεμμένως, ὡς στρατηγὸς ἐμπειρὸς καὶ μεγαλοφυὴς ποιητής.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ τοῦτον διακρίει ὁ συγγραφεὺς τὸ ἔργον του εἰς δύο διακεκριμένα μέρη, εἰς τοπογραφικὸν δηλαδὴ καὶ στρατηγικόν. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ, ἐξετάζων σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν τὸ τρωϊκὸν πεδίον, τὴν σκηνὴν δηλαδὴ τῆς πράξεως τοῦ μεγάλου ἔπους, προσπαθεῖ καὶ κατορθοῖ μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας νὰ ὀρίσῃ τὴν σημερινὴν θέσιν παντὸς σχεδὸν τοπικοῦ σημείου, μνημονευομένου ἐν τῇ

Ἰλιάδι· τὸ Ἴλιον, ὁ Σκάμανδρος, ὁ Σιμόεις (1), αἱ Σχαιαὶ πύλαι, ἡ κατασκήνωσις τῶν Ἀχαιῶν, ὁ τάφος τοῦ Ἴλου, ὁ τοῦ Πητρόκλου, ἡ Φηγὸς καὶ ὁ Ἐρινεὺς, λαμβάνουσιν ὑπὸ τὸν κάλαμον τοῦ Κ. Νικολαΐδου τὴν προσήκουσαν αὐτοῖς θέσιν, χωρὶς οὔτε πρὸς ἄλληλα νὰ συναντῶνται, οὔτε τῆς ἐπικῆς πράξεως τὴν ἀνάπτυξιν νὰ παραβλάπτωσιν, ἀλλὰ μάλιστ' ἐξηγυῶντα καὶ ἀναζωογονοῦντα αὐτὴν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστη. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς πραγματείας αὐτοῦ, τῷ στρατηγικῷ, ἀναπτύσσει ὁ συγγραφεὺς ἐπὶ τῶν ἐρισθέντων καὶ δεδομένων ἤδη τοπικῶν σημείων τὰς τέσσαρας μάχας τῆς Ἰλιάδος, καταδεικνύων σαφῶς καὶ ψηλαφητῶς οὕτως εἰπεῖν εἰς τὸν ἀναγνώστην αὐτοῦ τὸ στρατηγικὸν ἐκάστης σχεδίου, τὰς κατ' αὐτὴν κινήσεις τῶν ἀντιπάλων στρατῶν καὶ τῶν κυρίων αὐτῶν ἡρώων. Πᾶσαν κατ' ἰδίαν συμπλοκὴν καὶ πᾶσαν περιπέτειαν, παντὸς ἥρωος τὴν πορείαν, παντὸς σπουδαίου μαχητοῦ τὰ ἀλληλοῦχα στρατιωτικὰ κατορθώματα, τῶν θεῶν αὐτῶν τὴν ἐν ταῖς μάχασι συμμετοχὴν, τῶν ἀρμάτων τοὺς δρόμους καὶ τῶν οἰωνῶν τὴν πτῆσιν παρακολουθεῖ ὁ Κ. Νικολαΐδης μετ' ἀξιοθαυμάστου ἀληθῶς ἐνδελεχείας, τὴν Ἰλιάδα ἔχων ἀνὰ χεῖρας, καὶ σταθερῷ ποδὶ βαίνων διὰ τοῦ φανταστοῦ πεδίου τῆς μάχης, ὅπερ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ πολλῆς τῆς ἐπιτυχίας κατώρθωσε ν' ἀναπλάσῃ ἐπὶ τῆς σημερινῆς Τρωάδος. Διατρέχων οὕτω τὸ τρωϊκὸν πεδίον ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ Περγᾶμου καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς διευθύνσεις, ἀναμιγνύμενος εἰς τὸν ὄρυμαγδὸν τῆς μάχης, καὶ τοὺς ἀχαιοὺς καὶ τρῶας ἥρωας μετ' ἀσφαλοῦς βλέμματος παρακολουθῶν, οὐδένα αὐτῶν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν παραβλέπει· ἐξέρχεται μεθ' ἐκάστου αὐτῶν εἰς τὴν μάχην, βραίνει παράπλευρος αὐτοῦ μαχομένου, καὶ ἡ τὸν συνοδεύει ἐπανακάμπτοντα εἰς τὴν σκηνὴν του, ἢ τὸν θάπτει πίπτοντα καὶ τρέπεται ἐπὶ ἄλλον.

Οὕτως ἀναπτύσσει ὁ συγγραφεὺς τὴν Ἰλιάδα ὁλόκληρον, στίχον πρὸς στίχον· διὰ τῆς ἀκαμάτου δὲ ταύτης ἐπιμονῆς, ἥς τὰ ψηλαφητὰ ἀποτελέσματα

(1) Ὁ Κ. Νικολαΐδης (σελ. 48 καὶ ἐπομ.) καταδεικνύει διὰ πειστικωτάτων ἐπιχειρημάτων ὅτι ὁ νῦν Μενδερὲς ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων τεύχων καλούμενος εἶνε ὁ Σκάμανδρος τῆς Ἰλιάδος. Ἀντικρούων δὲ τὴν γνώμην τοῦ Forchhammer, φρονούντος ὅτι Μενδερὲς εἶνε ὁ Σιμόεις τοῦ Ὀμήρου, καθὼς ἐλικοειδῆ ἔχων τὸν βῆλιν, ἐπιφέρει, ὅτι ὁ γερμανὸς ἀρχαιολόγος δὲν δικαιολογεῖ τὴν τοιαύτην αὐτοῦ γνώμην, διότι δὲν λέγει τίς ἡ παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος Σιμόεις· ὥσως παρῆεν ὁ Κ. Νικολαΐδης τὴν φράσιν τοῦ Forchhammer (*Topogr. und physiogr. Beschreibung der Ebene von Troja, Frankf. a. M., 1850*): Auch der Name *Simoeis*, der Windungenreiche, passt auf keinen andern Fluss der Ebene, als auf den Menderé, ἐξ ἧς καταφαίνεται ὅτι ὁ γερμανὸς ἀρχαιολόγος, πάντως οὐχὶ δεινῶς ἑλληνιστὴς, θεωρεῖ τὸ Σιμόεις αὐτοῖσι καὶ ταύτισμας τοῦ σιμόεος, παρὰ πάντα ἐτυμολογικὸν κανόνα.

κατέγραψεν ὁ Κ. Νικολαΐδης εἰς ὠραιότατον καὶ ἀκριβέστατον χαρτην, κατορθοῖ νὰ καταδείξῃ ὅτι ἐλέγομεν πρὸ μικροῦ, ὅτι δηλαδὴ αἱ ἐν τῇ Ἰλιάδι μάχαι ὑπάρχονταί πᾶσαι εἰς στρατηγικὸν σχέδιον, ὅτι ἐν πάσαις ἐπικρατεῖ πράξεως ἐνότης καὶ διηγήσεως συνέπεια, καὶ ὅτι ἡ ἐνότης τοῦ μεγάλου ἔπους τότε μάλιστα προδεδειγμένη καταφαίνεται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπροκαταλήπτου ἀναγνώστου, ὅταν θελήσῃ οὗτος νὰ πράξῃ, ὑπὸ τοῦ Κ. Νικολαΐδου ὁδηγούμενος, ὅτι αὐτὸς οὗτος ἔπραξε, νὰ ἀναγνώσῃ δηλαδὴ τὴν Ἰλιάδα μετὰ τοιαύτης ὑπομονῆς, καὶ καθόσον ἀναγινώσκει νὰ σημειοῖ ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς διαβάσεως αὐτοῦ τὰ ἴχνη καὶ ὅτι καθ' ὁδὸν ἀπέντησεν.

Ἡδυνάμεθα σαφέστερον εἶτι νὰ καταδείξωμεν εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας ὁποῖαν σπουδαίαν ὑπηρεσίαν προσήνεγκεν ὁ Κ. Νικολαΐδης διὰ τῆς ἐν λόγῳ συγγραφῆς αὐτοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν καθόλου, ἰδίως δὲ καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἑλληνικὰ φρονούντας καὶ θέλοντας νὰ φρονῶσιν ἐπὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος, ἂν ἐπεχειροῦμεν μόνον νὰ συνοψίσωμεν ἐνταῦθα τὰς ἐπὶ τοῦ Καταλόγου τῶν Νηῶν σπουδαίας ἐργασίας αὐτοῦ, ὣν τὸ προῖον κατέχει 46 σελίδας τῆς πραγματείας. Πλὴν τοῦτο δυστυχῶς ἤθελε παρατρέψῃ ἡμᾶς εἰς ἀκαιρον καὶ ἄτοπον μακρολογίαν, ἥτις ἡδύνατο ἴσως καὶ νὰ κουράσῃ πως τὸν γενικώτερον ὄμιλον τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Παρδώρας. Τοσοῦτο μόνον παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ Κατάλογος τῶν Νηῶν, ὀρθώτατα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐκτιμώμενος, δὲν εἶνε κατ' αὐτὸν ἀπλοῦν ὀνοματολόγιον, κατάλογος ξηρὸς καὶ ἄσχετος πρὸς τὸ σύνολον τῆς Ἰλιάδος, ὡς πολλοὶ τῶν κριτικῶν τῆς δύσεως ἐδογμάτισαν καὶ δογματίζουσιν, οὔτε πρέπει νὰ διαγραφῇ ἐξ αὐτῆς ὡς ὑποβολιμαῖον ξένης χειρὸς ἔργον, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ συντηρητικώτατος Κάρολος Ὀδορῆδος Μύλλερὸς φρονεῖ (1), ἀλλὰ τούνκντιον ὀλοκληρωτικώτατον καὶ ἀναπόσπαστον τοῦ μεγάλου ἔπους μέρος, τοσούτῳ δὲ μάλιστα πολυτιμότερον, καθόσον ἐκτὸς τοῦ θησαυροῦ τῶν γεωγραφικῶν καὶ ἱστορικῶν γνώσεων ἃς περικλείει, συντελεῖ τὰ μάλιστα εἰς παράστασιν τῆς στρατηγικῆς τῶν τε νηῶν καὶ μαχητῶν διατάξεως, τῆς θέσεως ἣν ἕκαστον σῶμα κατέχει, καὶ τῆς διαρρέσεως τοῦ στρατοῦ εἰς πτέρυγας καὶ κέντρον. « Ἄν τις δὲν ἀναπολῇ διαρκῶς, λέγει ὁ συγγραφεὺς (2), τὰς ἐν τῷ καταλόγῳ περιλαμβανόμενας εἰδήσεις, αἱ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ περιγραφόμεναι μάχαι φαίνονται φαντασταί, καὶ ἄοριστον πάντως μένει τὸ πεδῖον ἐκάστης. Ἐν

λόγῳ, ἐξακολουθεῖ ὁ Κ. Νικολαΐδης, ὁ Κατάλογος εἶνε πιστοτάτη εἰκὼν τοῦ ἐν ἑλλησπόνδῳ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου, εἰκὼν, ἣν ὁ Ὀμηρὸς εἶχε βεβαίως ἀδιακόπως ὑπὸ τὰς ὀφθαλμοὺς του, ἐνῷ ἐποίει τὸ ἔπος αὐτοῦ. »

Ἀναπτύσσων ὁμῶς εὐθὺς κατωτέρω τὴν ἐν ταῖς τελευταίαις αὐταῖς λέξεσι περιεχομένην ἔννοιαν, ἐπιφέρει ὁ συγγραφεὺς, ὅτι χωρὶς τοιαύτης βοήθειας οὐδεμία ἀνθρωπίνη μνήμη ἡδύνατο νὰ τηρήσῃ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλα τάξιν τῶν διαφόρων ἐθνῶν, τῶν ἡγεμόνων, τῶν πλοίων, καὶ νὰ κινή τὸ ὅλον τοσοῦτον πολυπλόκως, χωρὶς μηδέποτε νὰ πλανηθῇ ἢ νὰ λησμονήσῃ τὴν τοπογραφικὴν ἀκρίβειαν. Καὶ ὅτι μὲν τοῦτο πράττει ἀληθῶς ὁ Ὀμηρὸς, καταδεικνύει ἐπιτυχέστατα ὁ Κ. Νικολαΐδης, ὡς καὶ ἀνωτέρω γενικώτερον εἵπομεν, παριστῶν δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς συγγραφῆς, πόσον πιστῶς καὶ ἀκριβῶς τηρεῖται ἡ στρατηγικὴ τάξις τοῦ καταλόγου ἐν πάσῃ μάχῃ τοῦ ἔπους· ὅτι ὁμῶς ὁ Ὀμηρὸς εἶχε γεγραμμένον πρὸ ἐξυτοῦ τὸν Κατάλογον, καὶ ὅτι, ἐπομένως, τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ἐγγράφως παρήχθησαν, δὲν τὸ παραδεχόμεθα, δι' οὗς λόγους ἄλλοτε καὶ ἀλλαχοῦ ἐν ἐκτάσει ἐξεθήκαμεν (1), μακρὸν δὲ καὶ ἀπο σκοποῦ ἤθελεν εἶναι τὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα.

Ἐκ τῆς συντόμου ταύτης ἐκθέσεως ἡμῶν περὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ Κ. Νικολαΐδου εὐκόλως, πιστεύομεν, καθορώσιν οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν, ὅπόσον τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς, καὶ θέλουσι βεβαίως συνομολογήσει μεθ' ἡμῶν, ὅτι οἱ δύο σπουδαιότατοι τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος δεσμοί, ἡ ἐνότης δηλαδὴ τῆς Ἰλιάδος καὶ ἡ μονὰς τοῦ ποιητοῦ αὐτῆς, λαμβάνουσι νέαν, σαφεστάτην καὶ ἀνεκμήριστον λύσιν διὰ τῆς εὐτυχούς ἐρέυνας τοῦ συγγραφέως.

Συγχαίρομεν αὐτῷ διὰ τοῦτο ἀπὸ καρδίας καὶ τὸν διαβεβαιούμεν, ὅτι μεγάλην ἀληθῶς προσήνεγκεν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας· οὐδαμῶς δὲ διστάζομεν, ὅτι ἡ Τοπογραφία καὶ τὸ Στρατηγικὸν Σχέδιον τῆς Ἰλιάδος θέλουσιν ἀποτελέσει νέαν ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος.

Τὸ βιβλίον τοῦ Κ. Ι. Βαλέττα, περιλαμβανὸν πλέον τῶν 400 σελίδων εἰς τέταρτον, εἶνε ἱκανῶς λεπτομερὲς ἐκθεσις τῶν περὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος καὶ περὶ τοῦ Ὀμήρου ἐν γένει γραφέντων ὑπὸ τῶν φιλολόγων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, καὶ τινῶν ἐκ τῶν λατινιστῶν γραψάντων φιλολόγων τῆς Γερμανίας· ὡς τοιοῦτον δὲ δύναται ν' ἀποβῇ χρήσιμον εἰς τοὺς ἑλληνας σπουδαστάς, τοὺς ἀγνοοῦντας τὴν γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν, καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ δὲ ἐν γένει τοὺς ἐν Ἑλλάδι φιλολογοῦντας τῆς δυσχεροῦς

(1) Βλέπε τὰ περὶ τούτου ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς δημοσιευθείσης ὑπὸ τοῦ Κ. Α. Κυπριανοῦ γλαφυρᾶς μεταφράσεως τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας τοῦ γερμανοῦ φιλολόγου, ἐν σελ. 74.

(2) Σελ. 122.

(1) Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πραγματείᾳ περὶ ὁμηρικοῦ ζητήματος, σελ. 107—120.

καὶ πολυθλαπᾶν συγκαριμίδης τῶν ἀφθόνων προϊόντων τῆς ξένης δημηρικῆς φιλολογίας. Ἐπιθυμητὸν ὅμως ἦθελεν εἶναι, ἂν ὁ συγγραφεὺς καὶ τῶν γερμανιστῶν γραψάντων γερμανῶν κριτικῶν ἀνέφερε καὶ ἀνέπτυσσε τὰς γνώμας, ἀφθονώτερον μὲν καθόλου, ἐντελέστερον δὲ καὶ ἀκριβέστερον ἐκείνων οὓς μνημονεύει· ἰδίως δὲ θέλει ἐπιτρέψει ἡμῖν ὁ Κ. Βαλέττας νὰ τῷ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐπὶ τοιούτων ἀκροσφαλεστάτων καὶ ἀκανθωδῶν κριτικῶν ζητημάτων πᾶσα οἰκιδήποτε καὶ ἡ ἐλαχίστη γνώμη καλὸν εἶνε νὰ λαμβάνεται ἀπὸ πηγῆς, καὶ μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ἀπὸ τρίτης χειρὸς· πολλῶν δὲ μᾶλλον πρέπει νὰ τηρῇται ὁ κανὼν οὗτος ἐπὶ δοξαστῶν σπουδαίων καὶ κυριωτάτων, οἷα ἡ τοῦ Κρόλου Μυλλέρου, ἣν ἐκτίθεισιν ὁ Κ. Βαλέττας κατὰ τὰς περὶ τοῦ γερμανοῦ σοφοῦ σπουδᾶς τοῦ γάλλου Hillebrand. Καθόλου δὲ εἰπεῖν ἡ νεωτέρα γερμανικὴ κριτικὴ φειδωλῶς ἐκπροσωπεῖται ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ Κ. Βαλέττας.

Ὅπως ποτ' ἂν ἦ ὅμως, ἡ τῶν ξένων δογμάτων συναγωγὴ περὶ τὸ δημηρικὸν ζήτημα εἶνε ἱκανῶς ἀφθονος, καὶ ἂν τελειότερα τις μέθοδος διεῖπεν αὐτήν, τὸ ἔργον τοῦ Κ. Βαλέττας ἦθελεν ἔχει καὶ ὡς ἀπάνθισμα ἀπλῶς σπουδαίαν ἀξίαν.

Ὡς πρὸς τὴν ἰδίαν περὶ τοῦ δημηρικοῦ ζήτηματος γνώμην, ὁ Κ. Βαλέττας εἶνε συντηρητικὸς, συντηρητικώτατος, ἀσπαζόμενος καθ' ὅλα τὰ ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος παραδεδομένα περὶ τε τῆς μονάδος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς ἐνότητος τῶν ἐπῶν, καὶ βαίνων ὡς πρὸς τοῦτο ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ ἀγγλοῦ Gladstone.

Οὕτω δὲ, παραδεχόμενος καὶ ὁ Κ. Βαλέττας, ὅτι ὁ Ὀμηρὸς ἔγραψε τὰ ποιήματα αὐτοῦ, φρονεῖ ὅτι οἱ θέλοντες μὲν νὰ σώσωσι τὴν μονάδα τοῦ ποιητοῦ καὶ τὴν ἐνότητα τῶν ἐπῶν του, μὴ παραδεχόμενοι ὅμως τὴν ἔγγραφον αὐτῶν γένεσιν, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τινὰ χρόνον — μακρότερον ἢ συντομώτερον — διαμνημόνευσιν αὐτῶν, ὅτι οὗτοι λέγομεν παρέχουσι μᾶλλον ὅπλα τῷ Οὐόλφφω, ἢ ὑπερμαχοῦσι τῆς συντηρητικῆς γνώμης, καθότι ἀδύνατος ἡ διαμνημόνευσις τόσον μεγάλων ἐπῶν κτλ. Αὐτὰ ταῦτα ἐφρόνησαν καὶ ἐξέθηκαν καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ Ῥοδοκανακείου ἀγῶνος κριταὶ (1), οἷς ἔπαται ὁ Κ. Βαλέττας. Καὶ ἄκαιρος μὲν πάντῃ ἡ περὶ τούτου ἐνταῦθα συζήτησις· ἐπειδὴ ὅμως ἔτυχεν ἡ εὐκαιρία, δεδῶσθω ἡμῖν, καθὼς συντασσομένοις μετὰ τῶν διαμνημονευτικῶν τοῦ Κ. Βαλέττας, καὶ κατηγορουμένοις ἐπομένως ἐπὶ οὐόλφφινῃ συμμαχίᾳ, νὰ ἐρωτήσωμεν τὸ ἀπλοῦν τοῦτο ἐρώτημα: — Ἀφοῦ ὁ Οὐόλφφιος οὕτε τὴν ἐξ ἀρχῆς γραφὴν τῶν δημηρικῶν ποιημάτων παραδέχεται, οὕτε τὴν διαμνημόνευσιν αὐτῶν (σημειωτέον δὲ, ὅτι ἐκεῖνος μὲν θέλει διαμνημόνευσιν μέχρι Πεισι-

στράτου, ἡμεῖς δὲ ἐπὶ πολὺ συντομώτερον χρόνον), ἂν ὁ ἀρνούμενος μετ' αὐτοῦ τὸ πρῶτον θεωρηθῇ σύμμαχος του, διατί νὰ μὴ θεωρηθῇ τοιοῦτος ὁ μετ' αὐτοῦ ἐπίσης τὸ δεύτερον ἀρνούμενος;

Ὅς μὲν ἰσχυρίζομεθα, ὅτι δὲν ἐγράφησαν ἀρχῇθεν τὰ δημηρικὰ ἔπη, ἀλλ' ὅτι διεμνημονεύθησαν ἐπὶ τινὰ χρόνον, διότι δυνατόν, δυνατότατον ἦτο νὰ διαμνημονευθῶσιν, οἱ δὲ φρονοῦσιν, ὅτι δὲν διεμνημονεύθησαν ταῦτα, καθότι ἀδυνατότατον, ἀδυνατότατον ἦτο νὰ διαμνημονευθῶσιν, ἐγράφησαν ὅμως ἀμφοτέρωτεροι λοιπὸν συμφωνοῦμεν καθ' ἓν μετὰ τοῦ κριτικοῦ τῆς Ἄλλης καὶ διαφωνοῦμεν πρὸς αὐτὸν καθ' ἕτερον· ἂν ἐκεῖνοι συμμαχοῦσι μετ' αὐτοῦ, τότε καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοί του εἶνε ἐπίσης· καὶ ἂν πρέπη ἐκεῖνοι νὰ καῶσιν ὡς οὐόλφφιοι, ἡ δικαιοσύνη ἀπαιτεῖ, νομίζομεν, νὰ καῶσι καὶ οἱ ἄλλοι μετ' αὐτῶν.

Ταῦτα ὑποβάλλοντες εἰς τὸν Κ. Βαλέτταν, παρακλοῦμεν αὐτὸν ἐπὶ τέλους, — πρὸς τοῦ Ὀμήρου, — νὰ μὴ λησμονήσῃ ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει τοῦ βιβλίου αὐτοῦ νὰ διαγράψῃ φράσεις τινάς, αἵτινες δυσχερέστατα δύνανται νὰ συμβιβασθῶσι μετὰ τοῦ δικαίου καὶ ἀπείρου πρὸς τὸν Ὀμηρον θαυμασμοῦ του, οἷα π. χ., ἡ ἐν σελίδι 479, καθ' ἣν «*ὄσω καὶ ἂν ὑποτεθῇ φύσει ποιητικὸς ὁ Ὀμηρὸς, ἀδύνατον ἦν, μηδὲν ἔχων προηγούμενον ὑπόδειγμα, πρῶτος αὐτὸς νὰ συντάξῃ τὸ τελειότατον τῶν ποιημάτων.*» Μιμητὴς λοιπὸν καὶ κολοῖς ὁ Ὀμηρὸς; καὶ μόνον διότι ἐχάθησαν τὰ πρὸ αὐτοῦ ποιήματα, κατελείφθησαν ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια πρότειστα κατὰ τε χρόνον καὶ κατ' ἀξίαν, ὡς ἐπιφέρει μετ' ὀλίγον ὁ Κ. Βαλέττας; Μὰ τὸν Ἀπόλλωνα, τοῦτο εἶνε βλασφημία, καὶ ἀποροῦμεν πῶς διέφυγε τοιαύτη καὶ τηλικαύτη τὸν ὀρθοδοξότατον συγγραφέα.

ΑΓΓΕΛΟΣ Σ. ΒΑΛΧΟΣ.

ΑΙ ΚΩΜΑΙ ΤΗΣ ΠΕΛΛΗΝΗΣ

ΚΑΙ

ΟΙ ΑΡΙΣΤΟΝΑΥΤΑΙ.

Πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς θέσεως τῶν διαφόρων πόλεων καὶ κωμῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐνησχολήθησαν μέχρι τοῦδε πολλοὶ καὶ ἐπίσημοι ξένοι περιηγηταί, οἵτινες εἶναι πραγματικῶς παντὸς ἐπαίνου ἄξιοι διὰ τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας προσπάθειάς, τὰς ὁποίας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατέβαλον· προσπάθειάς, αἵτινες ἀντεμειφθήσαν, ὡς τὰ πολλὰ, διὰ τῶν ἐπιτυχῶν τοποθετήσεων καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν εἰς δημόνων. Τὸ ἔργον ὅμως τοῦτο, ὡς στηριζόμενον πρὸ πάντων εἰς εἰκασίας καὶ κρίσεις ἐξαγομένους ἐκ πληροφοριῶν ὑποκειμένων εἰς λάθην, καὶ εἰς τὴν

(1) Ἐκθεσίς τῶν Κριτῶν, σελ. 34 καὶ ἐπόμεναι.